

Міністерство освіти і науки України

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ШУЛЬГА НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378(41)(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
ПОЛКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Бріт Надія Михайлівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
декан факультету іноземної філології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Огієнко Олена Іванівна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України,
завідувач відділу інноваційних
педагогічних технологій;

кандидат педагогічних наук, доцент
Мілютіна Ольга Костянтинівна,
Глухівський національний педагогічний університет
імені О. Довженка,
доцент кафедри англійської мови
та методики викладання.

Захист відбудеться «24» червня 2015 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано «22» травня 2015 р.

В. о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

О. В. Браславська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасному світі відбуваються зміни в політичному, економічному, культурному житті націй під впливом процесів глобалізації, яка торкнулася й освітнього простору. Так, пріоритетним напрямом у сучасній педагогіці стає освіта в руслі гуманного ставлення молоді до традицій, культури та мови інших народів. Педагогіка ХХІ століття ставить перед собою цілі і завдання щодо реалізації полікультурної освіти молодого покоління.

Полікультурна освіта є актуальною в сучасному світі глобалізації освіти і потребує ґрунтовного вивчення. Вона ставить за мету розкриття суті як складової, що розвивається в системі загальної освіти, визначення загального і локального в теоретичних підходах до вирішення актуальних проблем уже визначених напрямів. Вітчизняна педагогічна наука розглядає полікультурну освіту як галузь теорії і практики та вивчає досвід зарубіжних науковців, які займаються проблемами полікультурної освіти в суспільстві. Вона враховує позитивні та негативні риси досвіду інших країн, зокрема США, Великої Британії, Данії та ін., де активно упроваджуються аспекти полікультурної освіти в навчальний процес школярів та студентів ВНЗ.

Виникнення необхідності у полікультурній освіті у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. пов'язане із соціальними, економічними й політичними чинниками на світовому ринку праці, а також з імміграційним потоком іноземців до тих країн, мовою яких вони не володіють, не знайомі з особливостями культури та традицій цих держав. Розв'язання означених проблем складає сутність полікультурної освіти, яка покликана створити в навчальних закладах такий сприятливий соціально-психологічний клімат, за якого кожен учень, незалежно від власної ідентичності, мав би однакові з усіма можливості для реалізації права на отримання рівноцінної освіти.

Актуальність досліджуваної теми полягає, насамперед, у тому, що полікультурна освіта необхідна вітчизняному суспільству, яке ще нещодавно ігнорувало проблеми своїх меншин. Роль полікультурної освіти у врегулюванні етнічних питань важко переоцінити, оскільки вона сприяє вільному доступу всіх етнічних меншин до навчання, тим самим змінюючи світ, де міжкультурне взаєморозуміння є запорукою миру.

Особливо актуальною стає досліджувана проблема на сучасному етапі, коли посилюються процеси глобалізації, все частіше трапляються випадки міжетнічних конфліктів та поширюється міжнародний тероризм. Безсумнівне визнання актуальності полікультурної освіти ставить питання про надання їй статусу загальнодидактичного принципу, як, наприклад, науковість, системність, зв'язок навчання з життям.

Стратегічні цілі, завдання, пріоритетні напрями й основні шляхи реалізації полікультурної освіти Великої Британії визначено законами Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії «Про освіту» (1944), «Про місцеві органи самоврядування Великої Британії» (1966), «Освіта для всіх» (1985), «Реформа в освіті» (1988); державною національною програмою «Національний навчальний план» (1985); звітами комісій Міністерства освіти Об'єднаного Королівства – «Діти Вест-Індії в наших школах» (1981), «Освіта для громадянства

та навчання принципам демократії у школах» (1998), «Різноманітність та громадянство» (2007), «Акт про рівність» (2010), «Структура національної навчальної програми» (2011), «Культурна освіта в Англії» (2012) та іншими нормативними документами, які наголошують на необхідності навчання студентів основам полікультурної освіти для потреб сучасного глобалізованого суспільства.

Питанням розвитку полікультурної освіти та її окремих компонентів присвятили наукові дослідження зарубіжні (Дж. Бенкс (J. Banks), К. Бассі (C. Bassi), Дж. Лінч (J. Lynch), Е. Дуарте (E. Duarte), С. Сміт (S. Smith), Ж. Гай (G. Gay), К. Грант (K. Grant), К. Слітер (K. Sleeter), К. Кінг (C. King), П. Горскі (P. Gorski), Т. Модуд (T. Modood), С. Ніето (S. Nieto та ін.) та вітчизняні (Р. Агаддулін, О. Огієнко, І. Бесарабова, В. Бойченко, В. Болгаріна, І. Лощенова, В. Макаєв, З. Малькова, Л. Супрунова, О. Гаганова, О. Мілютіна, І. Білецька, Я. Гулецька та ін.) дослідники. У своїх працях науковці розкривають сучасні тенденції розвитку полікультурної освіти, досліджують періоди та процеси, які сприяли формуванню й розвитку полікультурної освіти, її суті та значення для сучасного суспільства в умовах глобалізації, визначають принципи її реалізації, надають рекомендації щодо використання принципів полікультурної освіти на різних рівнях освітньої системи.

Полікультурна освіта у педагогічній науці має свою історію. На різних етапах її становлення та розвитку виявлялися тенденції як її нехтування, так і суцільної інтеграції у суспільство. Як показує досвід зарубіжних країн, зокрема, Великої Британії, недбале ставлення до полікультурної освіти у 50-і рр. ХХ ст. як до освіти для меншин, які впливають в домінуючу культуру, стало значною перешкодою у відносинах між різними культурами упродовж багатьох років. Натомість вивчення цього питання в історичній ретроспективі дає змогу дослідникам виявити наявні проблеми й запропонувати шляхи їх вирішення, щоб запобігти ймовірним конфліктам між різними представниками суспільства. Вагомим зрушенням у розвитку полікультурної освіти на сучасному етапі є навчання спеціалістів у галузі полікультурної освіти.

Проблеми підготовки фахівців у галузі полікультурної освіти в досліджуваний період (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) знайшли віддзеркалення у працях таких дослідників, як Д. Фрізен (D. Friesen), Д. Кіллік (D. Killick), Х. Джейкобс (H. Jacobs), С. Метісон (S. Mathison), В. Фрімен (V. Freeman), П. Ремзі (P. Ramsey), Д. Скварс (D. Squires), С. Язір (S. Yasir) та ін. Названі автори висвітлюють тенденції підготовки фахівців полікультурного профілю у соціально-економічних і політичних умовах глобалізованого світу та аналізують можливості запровадження полікультурної освіти у навчальні плани вищих навчальних закладів так, щоб останні могли забезпечити суспільні потреби у спеціалістах нової генерації.

У науковому доробку зарубіжних дослідників А. Ель-Авайзі (A. El-Awaisi), М. Най (M. Nye), А. Ехтешамі (A. Ehteshami), М. Фаррара (M. Farrar), М. Тодда (M. Todd), Р. Мілнера (R. Milner), Е. Гарсія (E. Garcia), Б. Скотт (B. Scott), К. Голдінга (C. Golding), Е. Скотт-Бауманн (E. Scott-Baumann) висвітлено широке коло питань, пов'язаних із розвитком полікультурної освіти в системі вищої освіти Великої Британії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., чинниками зовнішнього впливу на цей процес та участю громадськості у впровадженні полікультурної освіти. Водночас дослідники акцентують увагу на нівелюванні ролі полікультурної

освіти для меншин Великої Британії урядом країни у зазначений період, хоча деякі позитивні зрушення у реалізації полікультурної освіти в системі вищої освіти все ж виявлено.

Окремі аспекти полікультурної освіти у навчальних закладах Великої Британії наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. висвітлено у працях сучасних вітчизняних науковців: О. Волошиної, М. Данилової, О. Дубасенок, О. Мілютіної, Я. Полякової, П. Сисоєва, М. Філатової, Н. Якси та ін. Проте названі автори не ставили собі за мету проаналізувати сутність організаційно-педагогічних засад розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії, окреслити форми і методи полікультурної освіти у вищій школі, а торкалися цих питань лише побіжно, або звертаючись до їх розгляду у зв'язку з вивченням інших аспектів полікультурної освіти.

У процесі розкриття організаційно-педагогічних засад розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії виникають такі *суперечності*, зокрема між:

- потребою у вивченні проблем організації полікультурної освіти з огляду на глобалізаційні процеси в сучасному суспільстві Великої Британії та системою централізації освіти у британських університетах, яка передбачає різні вимоги до студентів у різних університетах;

- невизначеністю моделей реалізації полікультурної освіти у вітчизняній вищій школі, що сьогодні є важливою складовою навчального процесу, та потребою реформації системи вищої освіти з огляду на вимоги сучасного полікультурного суспільства;

- актуалізацією світової необхідності у полікультурній освіті молоді та ситуацією на міжнародній політичній арені;

- поставленим перед полікультурною освітою завданням інтеграції до вищої освіти й неможливістю його ефективно вирішити без урахування особливостей її етнополітичного підґрунтя.

Отже, актуальність проблеми, її недостатня розробленість у вітчизняній педагогічній науці й потреби педагогічної практики зумовили вибір теми дисертаційної роботи – **«Організаційно-педагогічні засади розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складовою комплексної теми Лабораторії педагогічної компаративістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Інноваційний потенціал порівняльно-педагогічних досліджень для розвитку освіти в Україні» (державний реєстраційний номер 0111U009200). Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 7 від 2 березня 2005 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 3 від 29 березня 2005 р.).

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних засад розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії та визначенні перспектив реалізації британського досвіду у вітчизняній вищій школі.

Відповідно до теми та мети визначено такі **задачі дослідження**:

1. З'ясувати стан розробленості наукової проблеми та здійснити теоретичний аналіз категорійно-понятійного апарату дослідження.
2. Розкрити особливості нормативно-правового регулювання полікультурної освіти та обґрунтувати періодизацію становлення та розвитку полікультурної освіти у Великій Британії (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).
3. Схарактеризувати зміст, форми і методи полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії.
4. Визначити перспективи реалізації полікультурної освіти у вищих навчальних закладах України для вдосконалення системи підготовки фахівців у цій галузі.

Об'єкт дослідження – полікультурна освіта у вищих навчальних закладах Великої Британії.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи організації полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ століття. *Нижня межа* визначається соціально-політичними умовами, що склалися на початок другої половини ХХ ст., і позначені імміграційними процесами у Великій Британії (Британський національний акт, 1948 р.). *Верхня межа* – перша декада ХХІ ст., що пов'язано зі зміною освітньої політики Великої Британії щодо етнічних меншин та із запровадженням й реалізацією полікультурної освіти у вищих навчальних закладах країни.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію Англії, Уельсу та Шотландії.

Методи дослідження. Для досягнення окресленої мети наукового пошуку і розв'язання визначених задач застосовано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження:

теоретичні – *аналіз нормативно-правових документів і архівних джерел, практичної діяльності університетів Великої Британії та освітніх інституцій* (для одержання документальних даних щодо змісту, форм і методів реалізації полікультурної освіти); *аналіз і синтез* (для впорядкування сукупності термінів та інших форм фіксації понять у галузі полікультурної освіти, формування категорійного апарату, узагальнення основних положень дослідження і формулювання висновків); *історико-генетичний* (у процесі вивчення історії імміграції до Великої Британії, виявлення особливостей імміграційних процесів упродовж досліджуваного періоду, що забезпечило розкриття суттєвих ознак їх історичного розвитку); *історико-порівняльний* (для розкриття сутності, порівняння й пояснення історичних фактів, що мали місце у другій половині ХХ та на початку ХХІ ст. і безпосередньо впливали на становлення й розвиток полікультурної освіти у Великій Британії); *історико-типологічний* (для впорядкування сукупності явищ, подій, фактів, пов'язаних із розвитком полікультурної освіти у Великій Британії в означений період, що, відзначаючись певними особливостями і специфікою, мали як подібні, так і відмінні ознаки); *моделювання* (у процесі відтворення змісту, форм і методів полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії);

емпіричні – *вивчення й узагальнення позитивного досвіду* (для укладання рекомендацій на основі досвіду британських університетів щодо впровадження

полікультурної освіти у вищу освіту України), *метод періодизації* (у процесі виділення етапів у розвитку полікультурної освіти Великої Британії відповідно до її нормативно-законодавчого підґрунтя).

Джерельну базу дослідження становлять: офіційні документи міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейського Союзу) щодо імплементації ідей полікультурності в освіту, фундаментальні наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених із філософії, соціології, теорії та історії освіти, питань іншомовної та полікультурної освіти; енциклопедичні видання Великої Британії, матеріали національних та міжнародних організацій з питань освіти, законодавчі акти в галузі освіти Великої Британії, дані Королівської державної канцелярії зі статистики Об'єднаного Королівства (*Her Majesty's Stationery Office*), статистичні дані загальнонаціональних переписів населення Об'єднаного Королівства та України (*Census (2001)*, *Census (2011)*), *Національний склад населення України (2001)*, матеріали Комітету з питань освіти і навчок Палати Представників (*House of Commons. Education and Skills Committee*), Департаменту з питань дітей, шкіл та сімей Міністерства освіти Великої Британії (*Department for Children, Schools and Families*), Державного департаменту з питань інновацій та навчок у вищій освіті (*Department for Innovation, Universities & Skills*); аналітичні матеріали та звіти міністрів освіти Великої Британії (*The Bullock Report (1975)*, *The Rampton Report West Indian Children in our Schools (1981)*, *The Swann Report Education for All (1985)*), Конференції британських університетів (*Edinburgh University Conference, University of Salford*) та ін.; Конституція України, державні документи щодо розвитку вітчизняної освіти; монографії, дисертації та статті зарубіжних, зокрема, британських та українських авторів із проблеми дослідження; педагогічні енциклопедії, словники, довідники, навчальні посібники, періодичні видання; матеріали міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій у галузі освіти; Інтернет-ресурси (матеріали, розміщені на сайтах міжнародних та європейських освітніх асоціацій, навчальних закладів Великої Британії та України); статистичні дані міжнародних інституцій. Використано матеріали фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Державної науково-технічної бібліотеки України.

При написанні дисертації були використані: офіційні документи, що торкаються освітніх реформ у Великій Британії, у тому числі кодекси законів про освіту, директивні та нормативні акти уряду країни, доповіді та рішення парламентських комісій з питань освітньої політики тощо; національні стандарти, навчальні плани і програми, статистичні матеріали, що відображають зміст курикулуму, матеріали міжнародних та всеукраїнських конференцій, рішення і рекомендації всесвітніх педагогічних форумів, педагогічна та суспільно-політична періодика Великої Британії; періодичні видання британських університетів із проблем порівняльної педагогіки, банк даних електронної документації різних вищих навчальних закладів Великої Британії.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що: *вперше* визначено організаційно-педагогічні засади розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії (інтернаціоналізація навчальних планів вищих закладів освіти Великої Британії; орієнтування університетських програм на

мовний, етнічний та релігійний аспекти полікультурності; забезпечення якості полікультурної освіти засобами різнорівневого моніторингу, постійного посилення нормативно-правового забезпечення полікультурної освіти; врахування інтересів студентів при виборі полікультурно-зорієнтованих курсів з програм дистанційного навчання; залучення представників етнічних меншин до викладання дисциплін полікультурної освіти; полікультурний підхід до професійної підготовки кадрів);

обґрунтовано періодизацію полікультурної освіти у Великій Британії: I період – зародження ідей полікультурної освіти» (кінець 40-х рр. ХХ ст. – початок 90-х рр. ХХ ст.) – полікультурна освіта як така, що надає можливості для навчання етнічним меншинам; II період – утвердження полікультурної освіти як державної освітньої стратегії (90-і рр. ХХ ст.) – освіта для меншин визнається стратегічно важливою в системі розвитку загальної освіти; III період – новітній період розбудови полікультурної освіти» (2000-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) – поява нових стратегій у реалізації полікультурної освіти в Національному навчальному плані Великої Британії, інтернаціоналізація навчальних планів британських університетів, запровадження навчальних дисциплін, які відповідають принципам полікультурної освіти;

– *уточнено* сутність поняття «полікультурна освіта» (освітня стратегія у світовій педагогіці, яка сприяє формуванню особистості нового типу, здатної жити і працювати у поліетнічному середовищі в умовах світової глобалізації);

– *подальшого розвитку дістали* методологія дослідження полікультурної освіти, а саме: визначено критерії, принципи, методи та підходи, що дали змогу висвітлити організаційно-педагогічні засади розвитку полікультурної освіти у Великій Британії та її особливості в досліджуваній період; напрями впровадження державних засад реалізації полікультурної освіти у Великій Британії.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони сприятимуть кращому розумінню сутності полікультурної освіти, збагатять теорію і практику полікультурної освіти, що може стати основою для подальших досліджень різних аспектів полікультурності, організаційно-педагогічних засад розвитку полікультурної освіти, історії становлення й розвитку полікультурної освіти, для розширення, доповнення та оновлення змісту навчальних програм полікультурної освіти студентів вищих навчальних закладів; будуть корисними при написанні підручників та посібників з полікультурної освіти. Запропоновані автором рекомендації щодо розвитку полікультурної освіти в Україні сприятимуть поліпшенню реформування вітчизняної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка про впровадження за № 2129 від 20.11.2014 р.), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди» (довідка про впровадження за № 1006 від 19.11.2014 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження за № 1984/01 від 18.11.2014 р.), Національного транспортного університету (довідка про впровадження за № 3118/13 від 18.11.2014 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження оприлюднювалися автором під час виступів на науково-практичних конференціях, зокрема:

міжнародних: «Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір» (Умань, 2007), «Сравнительная педагогика в условиях международного сотрудничества и европейской интеграции» (Брест, 2007), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Умань, 2008), «Методи і засоби забезпечення неперервності едукативного процесу в закладах освіти» (Черкаси, 2008), «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (Рівне, 2009), «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття» (Одеса, 2009), «Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти» (Ірпінь, 2009), «Розбудова освіти для суспільства знань: мова, полікультурність, особистість» (Умань, 2010), «Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (Тернопіль, 2011), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2014);

всеукраїнських: «Підготовка викладачів вищих навчальних закладів в контексті процесів глобалізації» (Умань, 2005), «Українська педагогічна преса у становленні національного шкільництва на перехресті століть» (Умань, 2006), «Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти» (Черкаси, 2008), Всеукраїнській конференції молодих учених (Умань, 2009), «Порівняльна педагогіка: стан, проблеми та перспективи» (Умань, 2009), «Організаційно-методичне забезпечення неперервної освіти в умовах реформаційних процесів» (Черкаси, 2009), Всеукраїнській науковій конференції молодих учених (Умань, 2011);

науково-методичних семінарах: «Іноземні мови та глобалізаційні процеси в сучасному світі» (Умань, 2009), «Актуальні проблеми вітчизняної порівняльної педагогіки за умов євроінтеграційних процесів» (Ніжин, 2010);

обговорювалися на засіданнях Лабораторії педагогічної компаративістики і кафедри соціальної педагогіки та історії педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2005 –2014).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 26 одноосібних наукових публікаціях автора, з яких 7 відображають основні наукові результати дисертації (1 – у зарубіжному науковому періодичному фаховому виданні), 18 – апробаційного характеру, 1 – додатково відображає результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 263 сторінки, з них основного тексту – 189 сторінок. Робота містить 11 таблиць, 2 рисунки та 22 додатки. Список використаних джерел включає 340 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зв'язок із науковими програмами і планами; визначено мету й задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження, джерельну базу; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію та впровадження у практику результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі – «*Теоретичні засади проблеми розвитку полікультурної освіти*» – представлено результати здійсненого науково-теоретичного аналізу проблеми дослідження, визначено чинники формування полікультурної освіти у Великій Британії, схарактеризовано розвиток педагогічної думки у Великій Британії в контексті творення діалогу культур.

У результаті аналітичного огляду джерельної бази дослідження зазначено, що вітчизняними і зарубіжними вченими напрацьовано значну інформаційну базу щодо різноманітних аспектів полікультурності.

Встановлено, що до ключових понять означеної проблематики належать такі категорії: розвиток, організаційно-педагогічні засади розвитку полікультурної освіти, полікультурність, крос-культурність, транс-культурність, полікультурна освіта, мультикультурна освіта, білінгвальна освіта та ін.

З'ясовано сутність базових категорій і встановлено функціональні зв'язки між ними, зокрема, визначено динаміку їх змісту у міжнародному полі наукових досліджень.

На основі теоретичного аналізу категорійно-понятійного апарату дослідження уточнено сутність поняття «полікультурна освіта», під яким розуміємо освітню стратегію у світовій педагогіці, яка сприяє формуванню особистості нового типу, здатної жити і працювати у поліетнічному середовищі в умовах світової глобалізації.

Організаційно-педагогічні засади розвитку полікультурної освіти поділено на організаційні і педагогічні. Під організаційними засадами розвитку полікультурної освіти розуміється її нормативно-законодавче забезпечення на державному та регіональному рівнях, під педагогічними засадами – її зміст, форми і методи, викладені у навчальних програмах вищих закладів освіти, які реалізуються через міждисциплінарність у навчально-виховному процесі.

Поняття «мультикультурна освіта» тлумачиться як процес навчання й виховання, який проникає у всі аспекти життєдіяльності студентів та допомагає усвідомити власну культурну належність й виявляти толерантне ставлення до інших культур.

Динаміка змісту виокремлених категорій простежується від тлумачення розвитку як процесу змін об'єкта, перехід від одного його стану до іншого, поява нововведень із збереженням його системної якості, трансформація об'єкта від нижчої категорії до вищої, до інтерпретації сучасної полікультурної освіти як феномену взаємодії різних культур.

У дослідженні виокремлено характеристики полікультурної освіти, які потребують творчого ставлення до проблем культурного розмаїття, досягнення консенсусу, акценті на включенні полікультурної освіти до інфраструктури плюралістичного суспільства.

З огляду на вагомі зрушення у полікультурній політиці Великої Британії, яка зумовила побудову нової моделі британського поліетнічного соціуму, проаналізовано культурно-соціальні умови становлення полікультурності вищої освіти країни, де визначено: історію імміграції до Великої Британії як багатонаціональної держави; розвиток мовно-освітньої політики від монолінгвізму до білінгвізму; сучасний соціально-політичний устрій країни, генезу його

становлення і розвитку (громадянське демократичне суспільство); економічну стабільність, високий рівень життя; реалізацію демократичних принципів управління освітньою системою; законодавство, яке гарантує отримання освіти етнічними меншинами на рівні із домінуючою культурною групою, відкритий доступ іноземних студентів до освітніх послуг університетів Великої Британії.

Проаналізовано законодавчі акти Міністерства освіти Великої Британії щодо полікультурної освіти, які координують освітню політику на національному рівні у країні.

Проведене дослідження засвідчило, що полікультурна освіта є предметом наукових досліджень представників різних країн. У дисертації наголошується, що праці британських науковців (Дж. Лінча, К. Бассі, Б. Пейєрха, М. Бірама, Б. Мітчела, Р. Солсбері та ін.) з питань полікультурної освіти ґрунтуються на педагогічній спадщині таких поліетнічних країн, як США та Канада.

У результаті здійсненого культурологічного аналізу ідей видатних особистостей, які вплинули на розвиток полікультурності британської освіти, з'ясовано, що започаткування основ полікультурної освіти в історії педагогічної думки Великої Британії і її розвиток у полікультурному просторі країни здійснювалися завдяки діяльності видатних світових учених-мультикультуралістів – Дж. Бенкса, Дж. Лінча, Б. Пейєрха, П. Горські, Ж. Гай та ін.

У ході дослідження особлива увага приділена ідеям полікультурної освіти американського науковця Дж. Бенкса та його послідовників (Г. Бейкер, П. Горські, С. Ніето).

На основі здійсненого аналізу з'ясовано, що розвиток полікультурної освіти у Великій Британії відбувається в умовах сьогодення в контексті діалогу між етнічними меншинами та характеризується різними концепціями полікультуралізму в освіті, що створює сприятливі умови для розвитку полікультурності системи вищої освіти.

У другому розділі – *«Розвиток полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії»* – виокремлено законодавчі акти комітетів Міністерства освіти Великої Британії у різний час, які координували освітню політику на національному рівні в країні.

Встановлено, що суспільно-політичні події, які склалися в країні у другій половині ХХ ст., сприяли становленню поліетнічного суспільства і викликали необхідність у запровадженні полікультурної освіти для етнічних меншин.

Здійснено огляд нормативно-законодавчого підґрунтя розвитку полікультурної освіти у Великій Британії.

Проаналізовано такі організаційні засади розвитку полікультурної освіти у Великій Британії: основні законодавчі акти у сфері освіти Великої Британії на державному рівні; нормативні документи Міністерства освіти Великої Британії; статuti британських навчальних закладів регіонального рівня щодо впровадження полікультурної освіти у навчальний процес.

Визначено, що розвиток полікультурної освіти у Великій Британії протягом другої половини ХХ ст. – першого десятиліття ХХІ ст. ознаменувався періодами регресу, прогресу та певної стабільності.

Виокремлено періоди розвитку полікультурної освіти відповідно до її нормативно-правового забезпечення:

I період – зародження ідей полікультурної освіти (кінець 40-х рр. ХХ ст. – початок 90-х рр. ХХ ст.) – розпочався із публікації Британського національного акту (1948), згідно з яким гарантувалося збереження права на проживання в Об'єднаному Королівстві для всіх громадян. Означений період також ознаменувався появою в урядових колах Великої Британії ідеї освіти для етнічних меншин, характеризувався низкою законодавчих ініціатив щодо реалізації полікультурної освіти у навчальних планах освітніх закладів; у цей період була визначена полікультурна освіта як така, що надає можливості для навчання етнічним меншинам;

II період – утвердження полікультурної освіти як державної освітньої стратегії (90-і рр. ХХ ст.) – характеризувався підвищенням інтересу з боку громадськості щодо освіти для етнічних меншин, яка розглядалася, як необхідна частина навчального плану, допомагала розвивати цінності й навички розуміння інших культур. Освіту для меншин визнали стратегічно важливою в системі розвитку загальної освіти;

III період – новітній період розбудови полікультурної освіти (2000-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) – відзначився зміною курсу політики полікультурної освіти від теорії до практики, появою нових стратегій у реалізації полікультурної освіти в Національному навчальному плані Великої Британії. У цей період було здійснено інтернаціоналізацію навчальних планів британських університетів, впроваджено нові дисципліни полікультурної освіти відповідно до інтересів етнічних меншин та визначено стратегічні плани на майбутнє щодо розширення змісту полікультурної освіти на регіональному рівні.

У **третьому розділі – «Засади впровадження полікультурності у вищу освіту»** – досліджено шляхи реалізації полікультурної освіти в освітньому просторі британських університетів; проаналізовано розвиток полікультурного середовища вітчизняних ВНЗ; окреслено можливості використання ідей британського досвіду організації навчального процесу у вищих навчальних закладах України.

Визначено особливості полікультурної підготовки студентів вищих навчальних закладів Великої Британії, проаналізовано полікультурний характер британської системи вищої освіти, схарактеризовано полілінгвальний простір ВНЗ країни як сприятливе середовище для навчання студентів із етнічних меншин.

З'ясовано, що систему вищої освіти у Великій Британії побудовано на основі комплексної взаємодії між Міністерством освіти та університетами відповідно до принципів організації навчального процесу (забезпечення єдності в науковій та навчальній діяльності студентів, професійної мобільності та професійної спрямованості).

Наголошено на діяльності британських освітніх організацій, які допомагають зреалізувати полікультурну освіту у ВНЗ Великої Британії – Ради з фінансування ВНЗ Англії (HEFCE, Higher Educational Funding Council for England), Національної асоціації полікультурної освіти (NAME, National Association of Multicultural Education), Національної асоціації вчителів у подальшій та вищій освіті (NATFHE, National Association of Teachers in Further Higher Education), Національної ради з акредитації освіти вчителів (NCATE, National Council for Accreditation of Teacher Education) та Національної спілки вчителів (NUT, National union of teachers).

У результаті дослідження детально схарактеризовано програми полікультурної освіти (мовного, релігійного й етнічного спрямувань) освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» у таких британських університетах, як Екзетер, Сентрал Ланкашир, Единбург та у коледжі Триніті Сент-Девід (Університет Уельсу).

Окреслено роль білінгвальної освіти для розвитку полікультурної освіти. Доведено, що вищі навчальні заклади Великої Британії забезпечують високий рівень полікультурної компетентності студентів завдяки перебуванню в іншокультурному та іншомовному середовищі у процесі спілкування з носіями інших культур.

На основі аналізу сучасного функціонування ВНЗ Великої Британії окреслено особливості організації навчального процесу на засадах полікультурності.

Серед різноманіття вищих навчальних закладів Великої Британії схарактеризовано університетський сектор вищої освіти, який складається із традиційних та нових дослідницьких університетів, що пропонують теоретично орієнтовані програми навчання бакалавра та магістра.

У результаті дослідження виявлено, що функціонування ВНЗ країни спрямоване на врахування потреб та забезпечення рівних освітніх можливостей для представників усіх етнічних груп. Наголошується на виваженій політиці університетів щодо етнічних меншин. Встановлено, що британські університети активно функціонують на ринку освітніх послуг, якість яких підтверджена міжнародною акредитацією, репутацією в академічному світі (високий рейтинг серед університетів світу).

З урахуванням того, що мовою навчання у ВНЗ Великої Британії є англійська, з'ясовано, що з метою залучення іноземних студентів і заохочення мобільності університети пропонують програми білінгвального навчання освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» і «магістр».

З'ясовано, що у ВНЗ Великої Британії до імплементації полікультурної освіти у навчальні плани залучаються представники різних культур; інтернаціоналізація вищої освіти є одним із пріоритетних напрямів освітньої політики Великої Британії; міжнародне співробітництво в освітній сфері визначено зовнішнім чинником розвитку полікультурності вищої освіти країни.

Наголошено на ролі міждисциплінарності у впровадженні полікультурності у вищій освіті Великої Британії.

Виділено заходи реалізації полікультурної освіти у ВНЗ України:

- визначення попиту у полікультурній освіті в суспільстві методом соціологічного опитування студентів та викладачів;
- створення інформаційної бази даних про форми і методи роботи з полікультурної освіти;
- розробка показників результативності упровадження проекту;
- аналіз матеріально-технічної бази, професійного кадрового забезпечення, обладнання;
- розробка моделі партнерської взаємодії організацій-партнерів та виконавців проектів полікультурної освіти.

Обґрунтовано рекомендації щодо впровадження полікультурної освіти у вищу освіту України, реалізація яких сприятиме підвищенню рівня полікультурної компетентності майбутніх учителів, зокрема таких:

- чітке законодавче визначення повноважень університетів щодо запровадження і реалізації полікультурної освіти;
- удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності університетів у галузі полікультурної освіти;
- автономізація університетів;
- визначення механізмів залучення представників етнічних меншин до інтернаціоналізації навчальних планів університетів;
- зміна дорадчих функцій громадських органів на управлінські;
- визначення перспектив розвитку полікультурної освіти у закладах вищої освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено і запропоновано новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних засад розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії та визначенні перспектив реалізації полікультурної освіти у вітчизняній вищій школі. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети й розв'язання поставлених задач, що дало змогу зробити відповідні висновки:

1. З'ясовано, що організаційно-педагогічні засади розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії як окрема наукова проблема комплексно і системно не досліджувалися вітчизняними науковцями, які вивчали лише окремі аспекти полікультурної освіти у навчальних закладах Великої Британії досліджуваного періоду (О. Волошина, М. Данилова, О. Дубасенок, О. Мілютіна, Я. Полякова, П. Сисоева, М. Філатова, Н. Якса та ін.). Названі автори не ставили за мету проаналізувати сутність організаційно-педагогічних засад розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії, окреслити зміст, форми і методи полікультурної освіти у вищій школі, а висвітлювали лише окремі аспекти цієї проблеми.

Здійснено теоретичний аналіз категорійно-понятійного апарату дослідження. Зокрема, уточнено сутність поняття *«полікультурна освіта»*, під яким розуміємо освітню стратегію у світовій педагогіці, яка сприяє формуванню особистості нового типу, здатної жити і працювати у поліетнічному середовищі в умовах світової глобалізації.

Під *організаційно-педагогічними засадами розвитку полікультурної освіти* розуміємо: організаційні засади – нормативно-законодавче забезпечення полікультурної освіти на державному та регіональному рівнях; педагогічні засади – її зміст, форми і методи полікультурної освіти, викладені у навчальних програмах вищих закладів освіти, які реалізуються через міждисциплінарність у навчально-виховному процесі.

2. Розкрито особливості нормативно-правового регулювання розвитку полікультурної освіти у Великій Британії, що здійснювалося шляхом розробки й запровадження законодавчих актів, циркулярів, постанов уряду і Міністерства освіти Великої Британії, на основі чого визначено періодизацію розвитку полікультурної освіти. У роботі проаналізовано з погляду полікультурної освіти:

закон Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії «Про освіту» (The Education Act, 1944), «Про місцеві органи самоврядування Великої Британії» (Local Government Act, 1966), «Освіта для всіх» (Education for All, 1985), «Реформа в освіті» (Education Reform Act, 1988); державну національну програму «Національний навчальний план» (National Curriculum, 1985); звіти комісій Міністерства освіти Об'єднаного Королівства – «Діти Вест-Індії в наших школах» (West Indian Children in our Schools, 1981), «Освіта для громадянства та навчання принципам демократії у школах» (Education for Citizenship and the Teaching democracy in Schools, 1998), «Різноманітність та громадянство» (Diversity and Citizenship, 2007), «Акт про рівність» (Equality Act, 2010), «Структура національної навчальної програми» (The framework for the National Curriculum, 2011), «Культурна освіта в Англії» (Cultural Education in England, 2012) та інші нормативні документи, які наголошують на потребі навчання студентів основам полікультурної освіти для потреб сучасного глобалізованого суспільства. Залежно від змісту цих актів розвиток полікультурної освіти у Великій Британії відбувався хвилеподібно – від її повного занедбання до розквіту.

Обґрунтовано періодизацію становлення й розвитку полікультурної освіти у Великій Британії:

I період – зародження ідей полікультурної освіти» (кінець 40-х рр. ХХ ст. – початок 90-х рр. ХХ ст.) – полікультурна освіта як така, що надає можливості для навчання етнічним меншинам;

II період – утвердження полікультурної освіти як державної освітньої стратегії (90-і рр. ХХ ст.) – освіта для меншин визнається стратегічно важливою в системі розвитку загальної освіти;

III період – новітній період розбудови полікультурної освіти» (2000-і рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) – поява нових стратегій у реалізації полікультурної освіти в Національному навчальному плані Великої Британії, інтернаціоналізація навчальних планів британських університетів, запровадження навчальних дисциплін, які відповідають принципам полікультурної освіти.

3. Визначено, що інтернаціоналізація навчальних планів британських університетів передбачає такі підходи: полікультурне навчання та викладання; зацікавленість до навчання студентів з етнічних меншин; звернення до антидискримінаційної стратегії й недоліків навчального плану через його структурні зміни; підтримку чорношкірих студентів та студентів з інших етнічних меншин в їхній академічній успішності.

Встановлено, що зміст полікультурної освіти реалізується в системі вищої освіти Великої Британії через навчальні дисципліни, зокрема для підтвердження базових принципів формування єдиного європейського освітнього простору.

Завдяки аналізу полікультурних програм британських університетів встановлено, що стратегія міждисциплінарності у програмах університетів Великої Британії досягається через: поєднання матеріалу із релігієзнавчих, соціологічних та політичних дисциплін; зміст навчальних програм; форми контролю за навчанням студентів (групова, колективна, індивідуальна, факультативна, робота в лабораторії, студії, написання курсової роботи і дисертації тощо) та методи навчальної діяльності (лекція, семінарське заняття, дослідна робота, робота із бібліографічними

джерелами, робота із електронними ресурсами локальної мережі університетів, письмова робота під керівництвом викладача, виконання проекту, укладання портфоліо тощо).

4. Виділено орієнтири, які є ключовими для реалізації досвіду полікультурної освіти в університетах Великої Британії для вищих навчальних закладів України: розвиток полікультурної освіти через науку, інтернаціоналізація навчального плану, підготовка фахівців у галузі полікультурної освіти.

Визначено перспективи використання британського досвіду, зокрема, такі: діагностика проблем полікультурної освіти у вітчизняних ВНЗ, накопичення позитивного досвіду зарубіжних країн у роботі над проблемою, вивчення можливостей університетів, постановка проблем діяльності ВНЗ учасниками робочих груп тощо.

Запропоновано рекомендації щодо впровадження полікультурної освіти у вітчизняні вищі навчальні заклади: визначення повноважень університетів щодо полікультурної освіти на законодавчому рівні; удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності університетів; визначення механізмів залучення представників етнічних меншин до укладання полікультурних навчальних планів університетів; зміна дорадчих функцій громадських органів на управлінські; визначення перспектив розвитку полікультурної освіти у системі вищої освіти.

Проведене наукове дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи його подальшого розвитку полягають у ґрунтовному вивченні організаційно-педагогічних засад розвитку полікультурної освіти у ВНЗ Великої Британії, особливостей змісту, форм та методів полікультурної освіти у ХХІ столітті в регіональному та глобальному вимірах; ролі британських університетів у реалізації полікультурної освіти на державному рівні та інших проблем.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Шульга Н. В. Полікультурна освіта молоді в контексті процесів глобалізації / Н. В. Шульга // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини. – К. : Міленіум, 2005. – Ч. 2. – С. 266–271.

2. Шульга Н. В. Досвід реалізації змісту полікультурної освіти в університеті Східного Лондону (Велика Британія) / Н. В. Шульга // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) [та ін.]. – К. : Міленіум, 2006. – Вип. 17. – С. 80–86.

3. Шульга Н. В. Полікультурний підхід до навчання іноземних мов у системі освіти вищої школи Великої Британії / Н. В. Шульга // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – К. : Науковий світ, 2007. – С. 159–163.

4. Шульга Н. В. Теоретичні засади полікультурної освіти в сучасній педагогічній науці / Н. В. Шульга // Вісник Черкаського університету. Сер. «Педагогічні науки» / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2008. – Вип. 126. – С. 159–165.

5. Шульга Н. В. До питання професійної спрямованості педагогіки вищої школи як дисципліни / Н. В. Шульга // Вища освіта України № 3 (дод. 2). – 2008. –

Тем. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології», т. 1. – С. 390–395.

6. Шульга Н. В. Передумови становлення полікультурної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії: антропологічний аспект / Н. В. Шульга // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Сер. «Психолого-педагогічні науки» : зб. наук. пр. / МОН молоді і спорту України, Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2011. – № 1. – С. 139–142.

7. Шульга Н. В. Интернационализация учебного плана в университетах Великобритании: перспективы развития / Н. В. Шульга // Вестник академии знаний (Краснодар). – 2014. – № 3 (10). – С. 77–82.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Шульга Н. В. Полікультурний підхід до навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах Великої Британії в умовах Болонського процесу / Н. В. Шульга // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір». – Умань : АЛМІ, 2007. – С. 238–240.

9. Shulga N. Multicultural education as the perspective of British high school development / N. Shulga // Сравнительная педагогика в условиях международного сотрудничества и европейской интеграции : сб. материалов III междунар. науч. конф., (Брест, 18–19 окт. 2007 г.) / Брестский гос. ун-т им. А. С. Пушкина, каф. педагогики, каф. иностр. яз. ; под общ. ред. А. Н. Сендер ; редкол.: М. Э. Чесновский [и др.]. – Брест, 2008. – С. 245–247.

10. Шульга Н. В. До питання теоретичного значення полікультурної освіти / Н. В. Шульга // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти». – Черкаси : Вид. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – С. 88–89.

11. Шульга Н. В. Значення мультикультурної перспективи для розвитку британської освіти / Н. В. Шульга // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Методи і засоби забезпечення неперервності едукативного процесу в закладах освіти». – Черкаси, 2008. – С. 84–86.

12. Шульга Н. В. Глобалізація вищої освіти: тенденції і перспективи / Н. В. Шульга // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених / редкол.: А. Ф. Головчук (відп. ред.) [та ін.]. – Умань, 2009. – Ч. 2. – С. 232–233.

13. Шульга Н. В. Перспективи розвитку полікультурної освіти крізь призму сучасних інформаційних технологій / Н. В. Шульга // Наука, освіта, суспільство очима молодих : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих науковців, 13–14 трав. 2009 р. – Рівне : РВВ РДГУ, 2009. – С. 111.

14. Шульга Н. В. Роль європейських освітніх програм у становленні культури міжнаціонального спілкування українського студентства / Н. В. Шульга // Шевченківські дні – 2009 : Гуманітарні науки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених / за ред. Ю. В. Латиша. – К., 2009. – С. 17–18.

15. Шульга Н. В. Міжкультурна компетентність учителя як складова його професійної діяльності / Н. В. Шульга // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти : матеріали Сьомих Ірпінських міжнар. пед. читань. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2009. – Ч. 2. – С. 268–270.

16. Шульга Н. В. Міжкультурна комунікація у поліетнічному середовищі: проблеми та перспективи їх вирішення / Н. В. Шульга // Информационное образование и профессионально-коммуникативные технологии XXI века : сб. материалов Междунар. науч.-практ. конф., (Одесса, 10–12 сентяб. 2009 г.) / под общ. ред. В. Г. Спринсяна. – Одесса : Друк, 2009. – С. 211–214.

17. Шульга Н. В. Міжкультурний обмін студентів як пріоритет європейської освітньої політики / Н. В. Шульга // Сборник научных трудов по материалам 1-й Междунар. науч.-практ. конф. «Наука и общество на грани тысячелетий». – К. : СофтПринт, 2009. – С. 119–121.

18. Шульга Н. В. До питання глобалізації в системі вищої освіти / Н. В. Шульга // Матеріали Шостих Всеукраїнських Захаренківських педагогічних читань «Організаційно-методичне забезпечення неперервної освіти в умовах реформаційних процесів» / за заг. ред. проф. Прокопенко Л. І. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – С. 77–78.

19. Шульга Н. В. Полікультурні навчальні програми на сучасному етапі розвитку освітньої парадигми / Н. В. Шульга // Матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих учених. – Умань, 2010. – Ч. 2 : Економічні та загальноосвітні науки. – С. 207–209.

20. Шульга Н. В. Міжкультурні комунікації як спосіб подолання етнічного конфлікту / Н. В. Шульга // Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених і студ. «Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід». – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2011. – С. 243–245.

21. Шульга Н. В. Періодизація історії розвитку полікультурної освіти Великої Британії в умовах імміграції / Н. В. Шульга // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених. – Умань, 2011. – Ч. 2 : Загальноосвітні науки. – С. 213–215.

22. Шульга Н. В. Періодизація розвитку полікультурної освіти у зарубіжній педагогічній думці / Н. В. Шульга // Збірник матеріалів XI Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, теорія, досвід, проблеми». – К. : Вінниця, 2012. – Вип. 30. – С. 85–89.

23. Шульга Н. В. Історичний розвиток ісламських досліджень як полікультурної дисципліни в університетах Британії / Н. В. Шульга // Матеріали десятої Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Актуальні проблеми сучасної науки». – К., 2013. – Ч. 1. – С. 79–82.

24. Шульга Н. В. Фактори впливу на вступ студентів з етнічних меншин до вищих навчальних закладів Великої Британії // Матеріали дев'ятої Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Сучасна наука в мережі Internet». – К., 2013. – Ч. 2. – С. 57–59.

25. Шульга Н. В. Міждисциплінарність як складова полікультурної освіти Великої Британії / Н. В. Шульга // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., (Вінниця 21–23 травня 2014 р.) : зб. наук.

пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К. : Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. – Вип. 38. – С. 501–506.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

26. Шульга Н. В. Полікультурна спрямованість організації навчально-виховного процесу у вищій школі Великої Британії / Н. В. Шульга // Порівняльно-педагогічний калейдоскоп : (Вісник лабораторії педагогічної компаративістики) : до Другого всеукр. наук.-метод. семінару «Порівняльна педагогіка: стан, проблеми та перспективи». – Умань : Алмі, 2009. – С. 63–64.

АНОТАЦІЇ

Шульга Н. В. Організаційно-педагогічні засади розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2015.

Дисертація присвячена дослідженню принципів полікультурної організації навчального процесу в університетах Великої Британії. Здійснено теоретичне узагальнення й обґрунтовано новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, яке полягає у виявленні та розкритті організаційно-педагогічних засад розвитку полікультурної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії, з'ясуванні шляхів використання позитивного досвіду британських університетів у реалізації полікультурної освіти на теренах вищої школи України. Розкрито історичні передумови та визначено періоди розвитку полікультурної освіти у Великій Британії відповідно до її нормативно-законодавчого підґрунтя; на основі аналізу навчальних програм полікультурної освіти окремих університетів Великої Британії схарактеризовано організаційно-педагогічні засади розвитку полікультурної освіти у цих навчальних закладах. Виділено особливості полікультурних навчальних планів ВНЗ Великої Британії як сприятливого середовища для професійної підготовки студентів та окреслено можливості використання позитивного британського науково-практичного досвіду впровадження полікультурної освіти студентів у системі вищої освіти України.

Уточнено трактування сутнісних характеристик поняття «полікультурна освіта». Удосконалено та розширено наукові уявлення про мету, теоретичні підходи та принципи полікультурної освіти у вищій школі Великої Британії.

Ключові слова: полікультурність, поліетнічність, полікультурна освіта, вища освіта, університет, навчальний план, студенти з етнічних меншин, Велика Британія.

Шульга Н. В. Организационно-педагогические принципы развития поликультурного образования в высших учебных заведениях Великобритании. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Умань, 2015.

Диссертация посвящена исследованию организационно-педагогических принципов развития поликультурного образования в высших учебных заведениях Великобритании.

Обоснованы социально-исторические и культурные предпосылки развития поликультурного образования в мире, в частности и в Великобритании, которые сложились до второй половины XX века – независимость британских колоний и зарождение идеи образования для этнических меньшинств. Изучены различные подходы к толкованию терминов «поликультурность», «поликультурное образование», отечественными и зарубежными учёными, выделены общие и отличительные черты, в результате анализа предложена авторская дефиниция. Определены основные цели, задачи и принципы поликультурного образования.

Раскрыты особенности нормативно-правового регулирования развития поликультурного образования в Великобритании, которое осуществлялось путем разработки и реализации законодательных актов, циркуляров, постановлений правительства и Министерства образования Великобритании.

Обоснована периодизация становления и развития поликультурного образования в Великобритании: I период – зарождение идей поликультурного образования (конец 40-х гг. XX в. – начало 90-х гг. XX в.) – начался с публикации Британского национального акта (1948), согласно которому гарантировалось сохранение права на проживание в Объединенном Королевстве для всех граждан. Данный период также ознаменовался появлением в правительственных кругах Великобритании идеи образования для этнических меньшинств и охарактеризовался рядом законодательных инициатив относительно реализации поликультурного образования Великобритании в учебных планах высших учебных заведений. Поликультурное образование определено, как предоставляющее возможности для учебы этническим меньшинствам;

II период – утверждение поликультурного образования как государственной образовательной стратегии (90-ые гг. XX в.) – охарактеризовался повышенным интересом со стороны общественности относительно образования для этнических меньшинств, которое рассматривалось как необходимая часть учебного плана, помогающая развивать культурные ценности и навыки понимания других культур. Образование для меньшинств призналось стратегически важным в системе развития общего образования Великобритании;

III период – новейший период развития поликультурного образования (2000 гг. XX в. – начало XXI в.) – охарактеризовался изменением курса политики поликультурного образования от теории к практике, появлением новых стратегий в реализации поликультурного образования в Национальном учебном плане Великобритании. В этот период была осуществлена интернационализация учебных планов британских университетов, введены новые дисциплины поликультурного образования в соответствии с интересами этнических меньшинств и определены стратегические планы на будущее относительно расширения содержания поликультурного образования на региональном уровне.

Охарактеризованы организационные принципы развития поликультурного образования в университетах Великобритании, которые предусматривают нормативно-законодательные основы развития поликультурного образования в

разные периоды истории британского общества; выделены педагогические принципы развития поликультурного образования в британских университетах, к которым относятся: содержание программ поликультурного образования отдельных британских университетов, его формы (групповая, коллективная, индивидуальная, факультативная, работа в лаборатории, студии, написание курсовой работы и диссертации и тому подобное) и методы (лекция, семинарское занятие, исследовательская работа, работа с библиографическими источниками, работа с электронными ресурсами локальной сети университетов, письменная работа под руководством преподавателя, выполнение проекта, написание портфолио и т. п.).

Определена роль интернационализации учебного плана и междисциплинарности во внедрении поликультурного образования в процесс обучения студентов из этнических меньшинств в британских университетах.

Результаты проведенного исследования позволили обобщить полученные данные и определить пути использования положительного научно-практического опыта британских университетов в организации поликультурного образования студентов.

Ключевые слова: поликультурность, полиэтничность, поликультурное образование, высшее образование, университет, учебный план, студенты из этнических меньшинств, Великобритания.

Shulga N. V. Organizational-pedagogical principles of multicultural education development in higher educational establishments of Great Britain. – On the right of manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.01 – The General Pedagogy and the History of Pedagogy. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2015.

The dissertation is devoted to research of principles of multicultural organization of educational process at the universities of Great Britain. Theoretical generalization is carried out and a new approach for solving an important and topical task is grounded. It consists in an exposure and opening of organizational-pedagogical principles of multicultural education development in higher educational establishments of Great Britain, finding out the ways of British universities positive experience usage in realization of multicultural education in high school of Ukraine. Historical pre-conditions are specified and the periods of multicultural education development in Great Britain are determined in accordance with its normative-legislative base; on the basis of analysis of multicultural education on-line tutorials in selected British universities organizational-pedagogical principles of multicultural education development are described. The peculiarities of multicultural curricula of higher educational establishments of Great Britain are distinguished as an encouraging environment for professional students' preparation and possibilities of British research and practice experience usage in the introduction of students' multicultural education are outlined in the Ukraine's system of higher education.

Interpretation of the concept «multicultural education» is specified. Scientific ideas about the aim, theoretical approaches and principles of multicultural education at higher school of Great Britain are improved and extended.

Key words: multicultural, multiethnic, multicultural education, higher education, university, curriculum, students from ethnic minorities, Great Britain.

Підписано до друку 22.05.2015 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 32.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua